

اسلام و مبانی انسان شناسی علوم انسانی

عباسعلی عظیمی شوشتری^۱، حسین میرچراغ خانی^۲

^۱استادیار/ پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق(ع) mir20@chmail.ir

^۲پژوهشگر پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق، دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه باقر العلوم(ع). mir651986@gmail.com

چکیده

انسان شناسی از مهم ترین و پیچیده ترین مباحث مطرح در اندیشه بشری است. دیدگاه های مختلفی در باره شناخت انسان وجود دارد. برخی جنبه معنوی انسان و عده ای جنبه مادی او را مد نظر قرار داده اند. شناخت ماهیت انسان و نوع نگاه به او با توجه به استعداد و ظرفیتی که دارد از جمله مباحثی است که اهمیت انسان شناسی را افزایش می دهند. اینکه انسان، موجودی کاملاً آزاد و مستقل است و در شناخت و پیمودن راه صحیح نیازمند راهنما نیست و خود انسان بدون توجه به خدا می تواند به سعادت برسد. یا اینکه انسان علی رغم توانایی های که دارد نیازمند به خداست، مسائلی هستند که باید در انسان شناسی پاسخ داده شود. در این جا به مهم ترین مبانی انسان شناسی اسلامی از جمله مرکب بودن انسان از جسم و روح، هدفمند بودن خلقت انسان، ارزش و جایگاه انسان، برابری انسان ها، مختار بودن انسان و مکلف بودن انسان پرداخته شده است

۱) انسان موجودی دو بعدی است.

در مبانی اسلام انسان داری دو بعد روحانی و جسمانی است، که روح هویت اصلی انسان را شکل می دهد و جسم بستری برای رشد روح است. «إِغْلَمُ أَنْ نَفْسَ الْإِنْسَانِ جِسْمَانِيَّةُ الْحَدُوثِ وَ رُوحَانِيَّةُ الْبَقَاءِ [۱]، ذَا اسْتَكْمَلَتْ وَ خَرَجَتْ مِنَ الْقُوَّةِ إِلَى الْفِعْلِ». [۲] آیات قرآن نیز مؤید چنین اندیشه ای است برای نمونه در آیه «قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ» (سجده: ۱۱) [۳] کلمه «توفی» به معنای گرفتن و اخذ تمام یک چیز است. بر اساس این آیه ملک الموت تمام اصل و حقیقت انسان را می گیرد. بنابر این (روح) گوهر وجود انسان است. آیه دیگر قرآن در مورد فرعون آمده است. «فَأَلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَ إِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَعَافُونَ» (یونس: ۹۲) [۴] تعبیر «نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ»؛ «امروز تو را به همراه بدنت نجات می دهیم». یعنی تو چیزی هستی و بدنت حقیقتی غیر از تو [۵] بنابراین دین اسلام دو بعدی بودن انسان را تأیید می کند. آنچه که مهم است و شناخت انسان را پیچیده می کند ساحت روحانی انسان است. که خداوند توسط وحی به

انسان شناسی از بررسی ماهیت انسان، چگونگی عملکرد و چرایی وجود انسان در جهان هستی بحث می کند. علوم انسانی نیز مجموعه ای از رشته ها علمی است که با محوریت انسان در هر رشته هدفی خاص را عهده دار است. انسان ها به برکت قوه عاقله قدرت تصمیم گیری دارند پس مختارند که چه باشند. ادیان الهی برای هدایت این عنصر با شعور برنامه دارند تا انسان را در مسیر و هدف خلقت کمک کنند. اسلام به عنوان خاتم ادیان الهی برنامه ای کامل برای انسان دارد که باید علوم انسانی بر مبنای آن بنیان نهاده شود. در این مقاله با روش توصیفی و تحلیلی برای تبیین مبانی انسان شناسی علوم انسانی از دیدگاه اسلام تلاش شده است. نتیجه بررسی عبارت است از اینکه؛ از نظر اسلام انسان موجودی متشکل از جسم و روح است، خلقتی هدفمند دارد، از قابلیت خلیفته الهی بهره مند است، همه انسان ها با هم برابرند، انسان موجودی آزاد، مختار و انتخابگر است، در عین حال مسئول و مکلف است و به شدت در معرض سقوط است. نتایج فوق با محوریت قرآن، سنت و تفسیر اسلام شناسان بدست آمده است.

واژه های کلیدی

اسلام، انسان، دین، شناخت، علوم انسانی،

مقدمه

رویکرد های مکاتب فکری نسبت به انسان که بر گرفته از مبانی انسان شناسی هر مکتب است تاثیر مستقیم بر تولید و تنظیم علوم انسانی دارد. مکتب اسلام نیز به عنوان یک دین کامل و در بر دارنده تمامی نیازهای بشری نسبت به انسان، مبانی خاص خود را دارد. علوم انسانی اسلامی برای آموزش و هدایت یک انسان باید محتوای ارزشی خود را از این مبانی اخذ کرده باشد مبانی انسان شناسی اسلامی با توجه در مبانی هستی شناسی و معرفت شناسی اسلامی قابل فهم هستند. به این معنا که نوع نگاه اسلام به هستی و معرفت شناسی، مفسر مبانی انسان شناسی اسلامی است. در این مقاله با استنباط از قرآن و روایات مبانی انسان شناسی اسلامی استخراج گردیده است.

مبانی انسان شناسی